

Tóth Imre: Arcos edényeink

Legismertebb arcos edényünk a Miska kancsó. Mezőcsáti Miska kancsónak is nevezik, egyik jellemző készítési helye után. Ha megkérdezzük egy néprajzost, hogy szerinte honnan származik, valószínűleg azt válaszolja nekünk, hogy ekkor és ekkor, (nem túl régen) innen és innen vettük át. Mert hát mi már csak ilyen átvevő nemzet vagyunk, még az anyanyelvünk nagy részét is másoktól vettük át – legalábbis a nyelvészeink szerint. (Tarsoly szavunkat például a XIV. században kaptuk az osztrákoktól – írja a legújabb etimológiai szótár.) Mezőcsát azonban valóban ősi fazekas-múltra tekinthet vissza, hiszen ott már a rézkorban is készítettek agyagedényeket, sőt, sorozatban gyártottak néhányat, például a hosszúfülű „mericéket”. Ezek utódai lettek néhány évezred múlva a híres hosszúfülű „kantharoszok”, amiket ma már természetesen az indoeurópai népek találmányának tartanak. De nem csak mericéket, hanem például arcos edényeket is készítettek Magyarország területén már az újkőkorból is, és nem is csak Mezőcsáton, hanem szerte, az egész Kárpát-medencében. Néhány példa: lengyeli, békásmegyéri és battonyai arcos edények a neolitikumból. Koruk hét és nyolcezer év között van.

Lehetséges, hogy eredetileg az edényekre karcolt arcnak több értelmet tulajdonítottak, elképzelhető, hogy esetleg az edény tartalmának védelme volt az arc feladata, de az is lehet, hogy már akkor is csak egyszerű díszítésként alkalmazták, mint manapság. A régészek és a történészek hajlamosak minden ősi emberábrázolásban isteneket látni, de minden ilyesmi máig is csak hipotézis. (Lehet hogy úgy többet nyom a lelet a latban?) Érdekes, hogy az arcokon rendszerint megjelenik egy „M”-betű alakú jel is.

Tiszaparti (Rákóczi-falva) újkőkori hombár (gabonátároló) felső része, kb. hétezer éves.

Kárpát-medencei őseink hozták létre még az újkőkor elején a vonaldíszes kultúrát. Agyag edényeik, szobraik felületét rájuk karcolt mintákkal – vonalakkal – díszítették. (Festett változata ennek a szalagdísz.) Régészeink és történészeink, - Isten tudja miért, - abból indulnak ki, hogy a Kárpát-medence népessége akkoriban még nem képezhetett egységes kultúrát, ezért elkülönítik egymástól a különböző területek alkotásait. Ilyen alapon beszélnek pl., bükki, alföldi és dunántúli vonaldíszes kerámiákról. (AVK, DVK, stb.) Korábban azt feltételezték, hogy ezek mind külföldről gyűrűztek be, és az itteniek csak a peremvidéki lerakatait a külföldi csoportoknak, de a modern kormeghatározási módszerek mára egyértelművé tették, hogy minden itt volt előbb, és éppen innen terjedt kifelé. Valójában pedig a dunántúli és az erdélyi szalagdíszesek csak annyiban különböznek egymástól, mint manapság a kalocsai meg a matyó hímzés. Tájegységenként változott a módi, mint ahogy az ma is természetes.

A rézkorban is megmaradt az arcós edény, és természetesen a vonaldísz is. Ennek példája az alábbi rézkori arcós edénytöredék Füzesabonyból:

Kb. hatezer éves.

Ne higgyük persze, hogy az arcós edény megállt a Kárpát-medence határainál, hiszen annak idején nem voltak még országhatárok, így az ember és a kultúra szabadon terjeszkedhetett, nem úgy, mint a későbbi korokban. Így aztán el is terjedt Európának mindazon részein, amelyek kapcsolatban álltak a Kárpát-medencével. Érdekes példákat hozhatnánk, pl. Görögországból.

Sajnos, a bronzkori leleteket idehaza ritkán teszik közzé. Ahogy Mesterházy Zsolt írta valahol, azok valamiért „múzeumaink raktáraiban pihennek”. Ennél fogva elég nehéz az arcós edények továbbélését is nyomon követni, de egy-egy „véletlenül” közzétett alkotás mégiscsak akad, mint például a tiszafüredi „madáredény”. 3500 éves, és ha jól megnézzük, valójában ugyanolyan arcós edény, mint a 7500 éves mosonszentmiklósi! Igaz, ezek állat-testű, ember-fejű edények. De a minta kétségtelenül ugyanaz!

Egy 7500 éves mosonszentmiklósi és egy 3500 éves tiszafüredi kerámia.

Történelmünk során számos népcsoport költözött be a Kárpát-medencébe. (Elsősorban Hunor népei: szkíták, hunok, honfoglalók, stb.) Velük együtt mindig megjelentek a rájuk jellemző új dísz tárgyak, új díszítő motívumok is, amelyeket megtalálunk a régészeti leleteken. Aztán eltelik ötven vagy száz év, és az új motívumok szép lassan kikopnak a divatból, miközben az őslakosság ősi hagyatéka újra visszanyeri az őt megillető helyet. Élő bizonyága ennek a Miska kancsó!

Kb. hétezer éves biatorbágyi edény mai rokonával.

2009. január 18.